

Szilasi László negyedik regénye nem regény. Ha folytatni kellene a negációk sorát, akkor azt is hozzá lehetne tenni, hogy nem napló, nem egy elbeszélője van, nem (csak) a narrátor betegségéről szól, és nem Luther kutyái a főszereplők. A szerző játéka több tekintetben zavart kelt a befogadóban, amellyel egyszerű jelzi, hogy látványosan különbözni akar az eddigi saját betegségét tematizáló könyvektől, viszont az egyszerű elemek túlbonyolításán alapuló struktúra kevésbé sikerült vállalkozásnak tekinthető.

Nagy Hilda 75

LEHET-E AGY NÉLKÜL?

Szilasi László: *Luther kutyái*

A *Luther kutyáit* a tartalomjegyzék szerint két szálra lehet osztani. Az egyik, a főszál a betegség kronológiai sorrendben történő elbeszélése, míg a második, a halványabb betűszínnel jelölt, az esetleges asszociációk sorozata, amelyek nagyon lazán vagy egyáltalán nem kapcsolódnak egymáshoz. Némely esetben még a főszálhoz rendelt alegység vagy alegységek (a *Műtét: utána*, a *Posztoperatív műveletek* illetve a *Felépülés* című fejezetekhez két vagy három alfejezet tartozik, míg a többihez csak egy-egy) kapcsolódásának kiderítése is problematikus, többnyire egy kifejezés indítja be az emlékezést, és az rendeli mellé az újabb szöveget, de nem mindig egyértelmű, hogy a kiegészítéshez, protézisként szolgáló szövegegységek valóban funkcionálisak, vagy csak az agy random társításának működését modellezik.

Szántai Márk a kötetéről írt kritikájának (SzIFonline) már a legelején problematikusnak tartja a betegség-narratíva kategóriájának alkalmazását. Jóllehet a stigmatizáló címkék többnyire negatív szűkítést szoktak magukban hordozni, mégis felmerül a kérdés, hogy a *Luther kutyáiban* marad-e bármi a betegség-centrum kiiktatásával, hogy arról önállóan értekezni lehetne? A kötet vállaltan az oligodendroglioma előzményeit, következményeit és annak utóéletét helyezi a fókuszba, pontosabban a narrátort, aki mindezen átment. Kétségkívül ez a szöveg is többről és másról is beszél, mint a kiemelt tapasztalat, de bármely hasonló tematikájú vállalkozásra kiterjeszhető ez a megállapítás, hiszen a referenciapontok, a kontextusok önkéntelenül is felkínálnak más utakat. Az idézett recenzióval ellentétben relevánsnak és termékenynek tartom a betegség-narratíva mentén történő interpretációt, és főként ezen a szálon haladva teszem meg észrevételeimet. Az elbeszélő saját betegségét romantizálja, misztifikálja, és mivel testében lokalizálható a folyamatot kiváltó ok, természetesen saját személyét emeli a zenitre, már-már transzcendens magasságokba. Rögtön az első szemtanút, FS-t Supermanre emlékeztette az epileptikus rohamában szenvedő ember. A szöveg különböző

pontjain többször olvashatók olyan részek, amelyek egyértelműen arra utalnak, hogy csoda történt, hiszen a hasonló eseteket nem szokás túlélni, mondhatni az tekinthető deviáns viselkedésnek, ha ilyen esetek után valaki életben marad, de az már végképp megmagyarázhatatlan, hogy visszanyeri

76 korábbi képességeit, és látszólag folytatni tudja fizikai és mentális tevékenységeit. Az eset azonban nem unikális, hiszen az is kiderül, hogy az elbeszélő már gyerekkorában túlélte egy agyhártyagyulladás, minden következmény nélkül. Nemcsak a beteg kivételességéről beszélhetünk, hanem a betegségről is. Az epileptikus roham *morbus sacer*ként történő interpretálásakor az elbeszélő nem elégszik meg néhány allúzióval, sokkal nagyobb szerepet tulajdonít neki. Felsorolja az összes híres epilepsziás személyt, akiről köztudott volt ez a tény, illetve irodalmi példákkal is elhalmozza az olvasót. Nem precedens nélküli ez sem, hiszen már az első visszaemlékező, FS is Dosztojevskij Miskin hercegére asszociált a fennálló helyzetéről. Bár kifejtetlen maradt a visszaemlékezésben, de felidézve *A félkegyelmű* című regényt, egyértelművé válik, hogy az epileptikus attribútumok mellett a Krisztussal való egyezést is játékba hozza, amely a fentebb említett csodás elemek felsorolása mellett lényegében egy feltámadástörténetet jelenít meg. Ugyanakkor a Dosztojevskij regényében is megjelenő Holbein *A halott Krisztus* című festményéről elterjedt anekdota, miszerint az ember ezt látván elveszíti a hitét (Dosztojevskij megállapítása). A hit elvesztésének, sokkal inkább megletének problémája látenszen mindvégig jelen van Szilasi könyvében, még ha látszólag szövegszerűen kevés helyet is szentel ennek a témának. Jóllehet indokoltan merülhet fel a kérdés, hogy valóban ennyire tág kulturális referenciákra lehet és kell-e gondolni a *Luther kutyái* kapcsán, de az elbeszélő agyműködését megismerve, a válasz egyértelműen igen. A narrátor egy agy. Ez a tömondat tökéletesen szemlélteti működését, és agytumora bal agyféltekéjén való elhelyezkedésének tragédiáját. A hagyományos értelemben vett tudóssal állunk szemben, aki műtéte előtt is enciklopédiacikkekre emlékeztető gondolatokat hoz létre, székrekedés esetén egy meredek ötletét leellenőrzi a Pallas nagy lexikonában, emellett folyamatosan olvas és interpretál. Annak ellenére, hogy unalmas, introvertált könyvtárbútor képzetét kelthetné az előbbi leírás, az elbeszélő esetében korántsem erről van szó. Amolyan ellenszenves egókirályként szeret mutatkozni, akihez a volt felesége (EE) és a jelenlegi barátnője (SV) egyaránt rohan segíteni, meggondolatlan beszólásai pedig nyilván sokakat sértettek már meg korábban. Visszatérve az agyra: a betegség túlélése után legnagyobb félelme az, hogy elveszíti kreativitását, interpretációs készségét: „Nincsen olvasás. Nincsen írás. Odalett a kultúra csodálatos, végtelenül édes, eszelős világa, ez a gazdag és fantasztikus, mennyei kert. Mit fogok csinálni, jaj istenem, mit fogok így csinálni, mivel fogom eltölteni ezt a nyomorult, végtelenül hosszú, földi életet.” Jól érzékelhető, hogy nem túlzott az

elbeszélő agyként történő interpretálása, hiszen kevésbé aggódik azon, hogy mi lesz nélküle a hátrahagyott világban, a kérdés mindössze az, mit csinállok, ha nem működik ez a kiváló szervem ugyanúgy, mint korábban? Szilasi kötete nem akar kitörni a keretek közül, amit a tartalomjegyzék is jelez: zéruspontból zéruspontba érkezik meg a történet, amely között pontosan tizenkét fejezet található. Ha ezt vizuálisan leképezzük, akkor pontosan az óra mozgását, szerkezetét kapjuk, amely, ha akarjuk, akár a koponyára is kivetíthető (a kötet borítóján is központi szerepet játszik). A szerkesztés további tudatosságát szemlélteti, hogy a műtét pontosan középen helyezkedik el, amely egyfajta választóvonalat jelent. Az elbeszélő az agy, az agy a centrum, a centrum az elbeszélő.

Szilasi betegségkönyve a kortárs példák közül a leginkább Nádas Péter *Saját halálával* mutat hasonlóságot. Véleményem szerint két ponton lehet rokonítani az első összevetésre nagyon is különböző köteteket. Egyrészt, a történetek elbeszélése mellett mindkét esetben jelen van egy-egy komplementer elem, amely végigkíséri a szöveget, de amelyet akár mellőzni is lehet. Nádasnál nyilvánvalóan a több, eltérő technikával készült fényképre gondolok, míg Szilasnál ezt a szerepet a másodlagosként feltüntetett alfejezetek képezik. A másik hasonlóság, amely Nádasnál hosszabban és több szöveghelyen reflektáltabb, a transzcendens élmény, az Istennel való találkozás, a vibráló fény élménye. Jóllehet nagyon eltérő tapasztalatokról lehet beszélni, de kétségtelenül a címmé emelt Luther kutyái éppen az imára, a hitre, az Istennel való kapcsolatra irányítják a figyelmet. Három jellegzetes szöveghelyet lehet idézni, amelyek ezt a perspektívát alátámasztják. A lábadozó SL olvasmányai között Luther *Asztali beszélgetései* is helyet kapnak, ami bár látszólag magyarázatul szolgál a cím szó szerkezetére, de csak további vallomások során kerül sor annak kinyilatkoztatására, hogy mi is ebben a problematikus: „Luther elsőprő erővel fordítja ki a sarkából Európa hitét, az pedig külön örömet okozott, hogy kutyájának az volt a neve, hogy Töpel, magyarul nagyjából Tökfej. (Amikor Töpel a tekintetét a feléje nyújtott húsdarabra szegezve hosszan és kitartóan várakozott, Luther így sóhajtott fel: Bárcsak úgy tudnék én imádkozni, ahogyan ez a kutya figyeli a húst!)” SL később eljut arra a pontra, hogy a vele történeteket értelmezze. Arra már korábban tett utalást, hogy gyakorló keresztény, napi textussal indít, ám ami a leginkább megdöbbeneti, hogy abban a helyzetben, amikor általában a hitetlenek is az Istentől kérnek segítséget, ő néma maradt. Az általam már sokat idézett FS visszaemlékező képezheti jelen esetben is az ellenpontot, hiszen ateista lévén imádkozni kezdett a másik epileptikus rohamorozata közben. A keresztény értelmező viszont erre is megtalálja a magyarázatot, nem volt szükség fohászkodni vagy hívni az Istent, hiszen az

mindvégig vele volt: „Most viszont nem volt ima. [...] nem kellett megszólítanom. Értett mindent. Mit mondhattam volna neki. Túl voltunk a nyelven, vagy innen.”, illetve „Ott volt velem, csak nem kellett a szó. A sorsom volt

78 talán az imám. A szenvedésem maga volt az ima, azt hiszem. Néztem rá, vissza, és szenvedtem is természetesen, így könyörögtem.” Érdemes kitérni erre a sajátos ember-Isten kapcsolatra, amelyhez a krisztusi hasonlóságot is hozzátehetjük. Az Úr jelen esetben nem hagyja el fiát, hanem önként, keresetlenül is megjelenik, hogy segítsen. Tehát a szenvedőnek nem kell hívást intéznie, hogy megjelenjen, hiszen úgy tűnik, hogy viselkedésével, helyzetével szó nélkül kiérdemelte a kitüntetett figyelmet. Jóllehet a felvázolt erőviszonyokból megalkotható egy olyan következtetés, amely a hierarchia magasabb fokára az embert helyezné, de ez téves következtetés lenne. Ahogyan Luther kutyája is szóltanul várta a húsdarabot, épp úgy a szenvedő is a megváltást. A transzcendens és a profán földi lét közti elementáris különbséget még egy ponton az is elválasztja, hogy míg az elbeszélő mindent a nyelv által ér el, ebben a dimenzióban szükségtelennek tartja, az interpretáció mint legnagyobb ereje, feleslegessé válik.

Szilasi könyve műfajilag hibrid, részeiben érdekes, de összességében sikertelen vállalkozás. A több pszeudo-elbeszélő hitelessége némely ponton hitelteleníti az adatközlőt (éppen Babits házánál kezd el sírni, a doktornőt kövérnek és kívánatosnak látja, amikor a másik két epileptikus roham között van). Az intertextusok, irodalmi utalások túlzottan megterhelik a szöveget, és ami Esterházy *Hasnyálmirigynaplójában* „onkológiai derűt” váltott ki, az a *Luther kutyáiban* többnyire modorosan hat. (*Magvető, Bp., 2018*)

